

derens mentalitet, herunder ikke mindst dens fromhedsliv er stigende, er det heldigt, at vor højmiddelalders centrale lærde opbyggelsesværk, *Anders Sunesens Hexaëmeron* både genudgives (i serien *Corpus Philosophorum Danicorum XI*) og her for første gang oversættes i sin helhed. *H. D. Schepelern* har bevidst valgt et noget konservativt dansk med den ældre retskrivning til at gengive den latinske tekst; resultatet er et pompøst, ja monumentalt dansk – som vel er kongenialt med forfatteren?

I *Hexaëmeron*, »seksdagsværket« fremlægger Anders Sunesen sit syn på verdensordenen fra skabelsen til den yderste dag og heri sin opfattelse af menneskets stilling i kosmos (hvor dets korte liv helt er bestemt af at skulle afgøre dets evige skæbne efter Dommens Dag). Anders Sunesen har studeret hos sin tids fornemeste teologer og skolastikere, og specielt i afsnittet om Synden mærker man den kyndige kirkeretslærde.

Værket er fra forfatterens hånd delt i 12 sange; ved trykningen er disse sange blevet delt op i overskuelige enheder, og i den fortræffelige »Oversigt over Digtets Indhold« ledes man frem til et hvert afsnits emne – her ydes der læsere en meget stor tjeneste. I Efterskriftet giver *H. D. Schepelern* en oversigt over *Hexaëmeron*-forskningens (og dermed håndskrifternes) historie siden reformationen, mens *Jørgen Pedersen* placerer værket idéhistorisk og viser, både hvor meget Anders Sunesen har lært af traditionen, og hvorledes han forholder sig selvstændigt til sine skola-stiske læremestre.

For den litterære vurdering vil kriteriet ofte være originaliteten (et værk, der intet lægger til traditionen er overflødig). For den mentalitetshistoriske synsvinkel er det derimod en givende kvalitet i sig selv, at et værk er traditionelt. Mens for eksempel Saxo er vanske-

lig at have med at gøre til mentalitetshistorisk brug, fordi vi næppe aner, hvem han repræsenterer udover sig selv, er *Hexaëmeron* en dansk kirkefyrstes gengivelse af sin tids officielle teologiske lære, det helhedssyn, han har ønsket at videregive til sin kirkes gejstlighed og gennem den til det genstridige danske folk. Det er ikke ligeegyldigt at vide, hvad en mand, der skulle fælde domme i vanskelige familieretslige sager, mente om kvindens stilling i verdensordenen eller om fadermord, begået af en vanvitig, selv afstanden mellem den fromme helhedsvision og den kaotiske middelalderlige virkelighed kan forekomme næsten uovervindelig. Hvis *Hexaëmeron* er vanskelig at læse, er det fordi, middelalderens forestillingsverden er vanskelig for os at fatte. Med denne fortræffelige oversættelse har vi imidlertid fået et hjælpemiddel til at komme i gang. – Nu skal der forskes!

Rikke Malmros

Helge Rasmussen: *Modulerne i vikingehuset og Trelleborgs dobbelte palisadevolde*. (Radiæstetia, Køge. 1985). 58 s. 66,- kr.

Trelleborgene er fascinerende og gådefulde: den strengt geometriske opbygning med eksakt fastlagte måleenheder i anlæggene gør, at de er enestående i hele den kendte civilisation. Hypoteser og gætterier om deres formål og funktion er legio: soltempel, skibsværft, landningsplads for UFO'er m.v. I dette lille skrift bliver de ellipseformede huse i borgen og i Trelleborgs tilfælde udenfor voldene analyseret med udgangspunkt i den s.k. jordstråling, dvs. de elektriske strålebaner fra vandårene. I følge forfatteren kunne vore forfædre årtusinder tilbage på baggrund af en høj kultur spore vandårenes forløb, og de indrettede hele deres tilværelse efter disse strålebaner. Alle tidligere indbyggere i oldtiden

kaldes »vikinger«, og de store borganlæg dateres til 3500 eller 4000 år før nutiden. De er anlagt ikke i cirkelform, men i en klassisk elipse, der går igen i vikingehusene, hvor der også blev skabt en naturlig turbulens, altså et rundtræk, der gjorde at man blev fri for røgen fra ildstedet. Modulerne i vikingeborgene er vidnesbyrd om en kultur, der byggede på en naturviden, vort tekniske samfund ikke besidder i dag. Ligeledes har man kunnet udnytte den folkelige viden, som vi jo også kender fra vore dage om, at man ikke skal lægge et hus, hvor to vandårer krydser hinanden.

Interessen for jordstråling er lige nu meget udbredt, og Helge Rasmussen har sikkert ret i, at vore forfædre havde et tættere forhold til naturen end vi, og at de har taget hensyn til for os ukendte faktorer – tænk bare på deres fantastiske evne til at navigere. Derimod bør forfatteren ikke kaste sig ud i alt for vilde spekulationer om borganlæggenes datering, placering og historiske forudsætninger.

Michael Linton

Karl-Erik Frandsen: *Vang og Tægt. Studier over dyrkningssystemer og agrarstrukturer i Danmarks landsbyer 1682-83*. (Bygd, 1983). 297 s, 195,- kr.

Emnet for Frandsens disputats er dyrkningssystemet, således som det fremgår af forarbejderne til Christian 5.s matrikel, dvs. markbøgerne fra 1682-83 og de lidt senere modelbøger. Det centrale materiale udgøres af en nøje analyse (Kap. 6) af 11 landsbyer med forskellige dyrkningssystemer og forskellige jordfordelingsprincipper (bolskifte, solskifte etc.); med støtte i de senere udskiftningskort rekonstrueres kort over byerne med hver ager indtegnet. Forfatteren har herefter undersøgt dyrkningssystemet i samtlige kongerigets landsbyer,

resultatet bringes dels i form af en kortfattet beskrivelse af forholdene i de enkelte herreder, dels på store bilagskort påført alle landsbyer med signatur efter dyrkningssystem. For Møn, Falster og Fyn med tilgrænsende øer er herredsbeskrivelserne udvidet til en analyse af kulturlandskabet 1682, med rekonstruerede kort over ejerlav, vangesystem og fordelingen af skov, eng og ager, og med en analyse af landgilde og udsæd 1662.

De to hovedsystemer var – som bekendt – vangebruget i Østdanmark, incl. det østjydske lermoræneområde, og græsmarksbruget i det meste af Jylland. Det sidste kan atter deles i to hovedtyper, karakteriseret ved forekomsten henholdsvis manglen af en fast inddeling af bymarken i dyrkningsområder, tægter. I modsætning til vangene var tægterne ikke adskilt ved hegn, kunne følgelig ikke fungere som fælled, hvilket vel bl.a. hang sammen med, at hvor det karakteristiske vangebrug var et trevangsbrug med en treårig rotation, havde en by med regelmæssigt græsmarksbrug otte tægter med en otteårig rotation. Inden for hovedsystemerne var der mange variationsmuligheder. På bilagskortene opererer Frandsen med 25 signaturer.

Analysen af dyrkningssystemerne og deres mange variationer og den præcise kartografiske påvisning af deres udbredelse – som forfatteren påpeger, besidder intet andet land et så enestående synkront materiale som Christian 5.s matrikel – er afhandlingens sikre hovedresultat. Men det mest spændende er selvfølgelig de konklusioner, forfatteren forsøger at drage. Der er tale om to. Den første begynder med påvisningen af den nære korrelation mellem dyrkningssystem og jordbund. Grænsen mellem vangebrug og græsmarksbrug fulgte grænsen mellem ler- og sandmoræne i Østjylland. I det hele taget tilpassede bønderne arealudnyttelsen til mu-